

Alf Cranner

I Adrians hus

Sangpoesi og viser

CENTRUM NORSK FORLAG

Gammelt i går – nytt i morgen

En liten visehistorie

Jeg har vært intenst opptatt av viser og visesang i snart 70 år. Verken marked eller medier har fått meg på andre tanker. I en tid da markedet har lett for å kjede seg, og mediene er redde for å kjede oss, har jeg lyttet til nyhetene deres for å høre om det finnes en vise der. Altså en enhet av tekst, melodi og framføring, der ingen del skygger for en annen. Denne enkle uttrykksformen har gledet meg mer enn noen annen, i år ut og år inn, alle trender til tross. Hvorfor? Det er ikke godt å si. Men jeg skal prøve.

Gitaren

Den første gitaren jeg hørte og så, lå i fanget til en mann vi var på besøk hos, foreldrene mine og jeg. Kanskje var jeg to år gammel. Ordet «gitar» sa meg ingenting. Det jeg så, var en stor kasse med langt skaft og jerntråder som var spent over et hull. Da kassa plutselig ga fra seg toner, ble jeg forskrekket. Mannen berørte jerntrådene med fingrene sine, og samtidig kom det toner. Men hvor kom de fra? Dette måtte jeg få vite. Jeg ba om en forklaring og har sikkert mast og mast, for mannen ble irritert, pekte på hullet foran på kassa og sa: «Se inn der!»

Jeg kikket inn. Kassa var tom, men på bunnen så jeg en annen mann som også satt med gitar i fanget. Han satt i en svartmalt sirkel og både han og gitaren hadde hvite linjer rundt seg.

«Det er han som lager tonene,» sa mannen vi var på besøk hos. Jeg trodde han snakket sant og har mye å takke ham for.

Ti år senere begynte jeg å vanke i musikkbutikker, og en dag fikk jeg se en gitar som var nesten maken. Den hang i en krok på veggen, passe høyt til at jeg kunne se inn i lydhuset. I gitarbunnen satt en sirkelrund papirlapp, en svart etikett med hvit strektegning. Den forestilte en mann med gitar i fanget. «Hansson» sto det i en bue over ham. Det var den billigste gitaren i butikken, men jeg måtte ha den, bare den, og fikk den til jul.

Da jeg prøvde å spille, ble jeg skuffet over tonene. De var matte og svake, men en gutt i gata lærte meg å bruke plekter så de ble sterke og klare. Han viste meg også grepene for D-dur, A7 og G-dur. Når jeg trykket strengene mot gripebrettet, gjorde det vondt i fingertuppene. Strengene laget dype spor i den bløte huden. Etter mye øving ble sporene nesten som åpne sår, som så gikk over til liktorn, harde som negler. Jeg var glad jeg holdt ut. En drøm gikk i oppfyllelse.

Stemmen til Jens Gunderssen

Drømmen var å bli en ordentlig visesanger – det vil si han som het Jens Gunderssen. Tre år før jeg fikk Hansson-gitaren, hadde jeg hørt ham synge i radioen til eget gitarakkompagnement. Stemmen hans, sammen med de sølvaktige gitartonen, summet i hodet mitt hver eneste dag, hele dagen.

TV hadde ennå ikke kommet til Norge, og radioen sto på hedersplassen i stua. Når den ble skrudd på, ble vi stille og høflige. Radiostemmene var som folk på besøk; barn måtte ikke snakke i munnen på dem. Men akkurat som gjester, var noen stemmer hyggelige og andre ikke fullt så hyggelige. Det fantes glade og kvikke stemmer, varme og nære stemmer, og stemmer som var tørre og gretne. Noen var kjedelige og noen virket overlegne. Enkelte stemmer lengtet vi etter å høre uansett hva de sa eller sang. En sånn stemme hadde Jens Gunderssen. Første gang jeg hørte ham, sang han «Noen kommer, noen går». Gitarklangen minnet om den jeg hadde hørt hos den irriterte mannen da jeg var to år.

Fra 1947 av var Jens Gunderssen ofte i radioen. Foruten den vemodige «Noen kommer, noen går» sang han mest muntre og vakre viser som han laget selv, eller viser av dikteren Vilhelm Krag, han som fant på navnet «Sørlandet». Når Gunderssen sang, hadde stemmen hans en ørliten sår klang, også når han sang morsomme viser. Den såre bi-tonen gjorde stemmen vakker, syntes jeg, og ønsket at jeg kunne synge akkurat sånn – som i «Noen kommer, noen går».

Jeg øvde meg når ingen hørte på. Melodien husket jeg best, og det var den jeg trengte. Teksten lærte jeg etter hvert som visa ble gjentatt i radioen, men ordene var ikke viktige. At «noen dør i livets vår ...» brydde ikke jeg meg om. Det var klangen som trakk meg mot radioapparatet. Et tøyestykke som dekket høytaleren, kunne noen ganger vibrere svakt. Jeg satte meg så tett inntil at øret nesten berørte stoffet. Stemmen til Gunderssen trengte seg inn i hodet mitt og ble der for bestandig.

Når jeg så sang «Noen kommer, noen går», låt jeg akkurat som Gunderssen. Sånn hørtes det i hvert fall ut for meg, innenfra. Da jeg omsider fikk gitar og hadde lært grepene, ble vi ett. Gunderssen, gitaren og jeg.

Jens Gunderssen var en foregangsman for vår tids visekunst i Norge. Han debuterte i 1939, 27 år gammel, med visekonsert på en teaterscene i Oslo. Seks år senere, straks etter krigen, gjentok han konserten. Han satt på en stol på scenen og akkompagnerte seg selv på gitar, og ifølge Aftenposten var det «fullt hus og mektig bifall under hele den lange konserten». Anmelderen skrev at «Visesang til gitar er en stor og fin kunst når den behandles smakfullt og musikalsk. Og det forstår skuespiller Jens Gunderssen som kanskje ingen hos oss for tiden.»

Han hadde den rette gitarstemmen, sto det. Det rette gitartemperamentet og «en øm og bløt liten stemme, dempet og diskret klingende, med en bedående timbre i tonen.»

Den kvinnelige anmelderen mente at Gunderssen også var «temmelig uimotståelig, temmelig erobrende, især kanskje for et publikum av kvinnelig ungdom (...) – en ekte trubadur, en kjærlighetssanger av rang».

På konserten hadde han sunget egne og andres viser. Mange av visene var svenske, for «Sverige har som kjent fra Bellmans tid vært det ledende land i Norden i gitarvisesang.»

Alf Prøysen

I 1948 slo Alf Prøysen igjennom som plateartist. 23. september sang han inn tre 78-plater, det vil si seks viser: «Lillebrors vise», «Blåbærturen», «Pelles bursda'», «Cirkusvisa», «Husmannspolka» og «På Hamar med slakt». Boka Drengestuvise kom ut samtidig og gikk i store opplag.

I løpet av høsten ble visene «landeplager». Vi hørte dem på radioen og på grammofon mange ganger om dagen. Og grunnlaget for suksessen hadde Prøysen allerede lagt gjennom direktesendinger i radio og på offentlige tilstelninger. Året før var han og skuespilleren Alfred Maurstad blitt sendt til Tyskland for å opptre for de norske soldatene i Tysklandsbrigaden. Blant dem som hørte ham der, var dikteren, artisten og tegneren Odd Børretzen. Han forteller at han ikke visste hvem Prøysen var, og at han syntes det var rart at en mann kunne hete «Prøysen». Dette var jo i Preussen. Børretzen merket seg også at mannen virket litt keitete og sjenert der han sto med gitaren på magen i en tysk bierstube. Så begynte han å synge, og opplevelsen var som en vekkelse. Visene var så totalt annerledes enn noe av det soldatene hadde hørt før. Et ukjent stykke Norge trådte fram for dem: et landsens miljø med tjenestejenter og -gutter, kjerringer og menn, i arbeid og på fest, lørdagsdans på lokalet og unger fra husmannsplassene. Ingen hadde sunget om noe slikt før. Og Prøysen sang med humor og en personlig utstråling som fascinerte alle.

(...)

Adrians hus

Tekst og musikk: Alf Cranner

Em⁷ Cmaj⁷ Em⁷ Am

A - dri - ans hus har sav - net si - ne gjes - ter; al - le for -

Gmaj⁷ C⁷ H⁷sus⁴ H⁷ Em⁷ Cmaj⁷ Am⁶

svant da ly - se - ne brant ut. A - dri - ans hus var et støy - en - de or -

Em⁷ Em⁶ Am⁶ C Am⁷ H⁷sus⁴ H⁷ A

kes - ter; en svin - gen - de rus der in - gen - ting tok slutt. As - ke og

H Em/G A H Em⁷

tom - me glass er alt som ble til - ba - ke; en fest de kan for -

Am A[#]dim H⁷sus⁴ H⁷ Em⁶

sa - ke, de gjes - ter som har gått sin vei til ny - e - re

C⁷ H⁷ Em⁷

ste - der med ny - e lys.

Adrians hus har savnet sine gjester;
 alle forsvant da lysene brant ut.
 Adrians hus var et støyende orkester;
 en svingende rus
 der ingenting tok slutt.
 Aske og tomme glass
 er alt som ble tilbake;
 en fest de kan forsake,
 de gjester som har gått sin vei
 til nyere steder med nye lys.

Adrian selv var en gang blant de store;
 ga bort sitt hus og takket dem som tok.
 Nå har han sovnet; han ligger oppå bordet;
 drømmer applaus
 og toner fra hver krok.
 Ikke kan Adrian,
 men kanskje noen andre
 kan klare å forandre
 den banen som en stjerne har.
 Adrians morgendag kan bli klar.

Sangen tok slutt og glemtes etter bruken
 i Adrians hus; konkylien der han bor.
 Verten på bordet, han sover under duken,
 drømmer og ler
 til toner fra i fjor.

(...)

Hambo i felleferien

Tekst og musikk: Alf Cranner

The musical score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. It consists of four staves of music with lyrics underneath. Chord symbols G, D7, G7, and C are placed above the notes. The lyrics are: 'Nå er det sol og fe - rie-tid; al - le er så gla' for det. Man - ge skal slip-pes løs i det fri det skal du nok få se. Nå blir det liv i kyst - stri-pa vår; far - ten gir fryd og gam-men. En-da fle-re folk og bå - ter i år klem-mer oss be-dre sam-men. (v.2: I)

Nå er det sol og ferietid;
 alle er så gla' for det.
 Mange skal slippes løs i det fri
 det skal du nok få se.
 Nå blir det liv i kyststripa vår;
 farten gir fryd og gammen.
 Enda flere folk og båter i år
 klemmer oss bedre sammen.

I kveld er det spell og beintråkka vals;
 alle er så gla' for det.
 Brygga er full av femhundertalls
 folk som vil være med.
 Hambo og pols og trekkspillmusikk
 blanda med rock på plate.
 Ølsalget går i Svendsens butikk
 til sang fra kassa-apparatet.

Ferien går med festing og fart;
 mange er så gla' for det.
 Andre vil ha litt ro, det er klart,
 når de ska' stresse ne'.
 Noen har fått ei øy for seg sjøl;
 en som de nå er gla' i.
 En som er fri for men'sker og søl
 og søppel som er fælt å ta i.

Ankersen har en nydelig øy;
 Ankersen er gla' for det.
 Her kan han slippe storbyens støy
 og men'sker som følger med.
 Øya er hans, det skjønner du godt
 når Ankersen blir forbanna.
 Bikkja si, den har han oppdratt så flott;
 den biter hvis du går på stranda.

Peder i Rovik hadde en tomt;
 alle var så gla' for det.
 Jensen fra byen spurte så fromt
 om strandlinja fulgte med

(...)

Din tanke er fri

Tysk middelaldervise. Gjendiktet av Alf Cranner

G D⁷ G

Din tan-ke er fri, hvem tror du den fin-ner? Den flyk-ter for -

D⁷ G D⁷ G

-bi slik skyg-ger for - svin-ner. Den kan ik - ke bren-nes, av

D⁷ G C G G/D D⁷

fi - en - der kjen-nes. Og slik vil det all-tid bli: din tan - ke er

G C G G/D D⁷ G

fri. Og slik vil det all-tid bli: din tan - ke er fri.

Din tanke er fri,
 hvem tror du den finner?
 Den flykter forbi
 slik skygger forsvinner.
 Den kan ikke brennes,
 av fiender kjennes.
 Og slik vil det alltid bli:
 Din tanke er fri.

(...)